

SANOAT KORXONALARINIG MEXANIKA SEXIDA YORITISH ELEKTR MANBALARINI LOYIHALASH VA ELEKTR ENERGIYANI TEJASH MASALALARI.

*Nasretdinova Feruza Nabiyevna
Fargona politexnika instituti Elektr
energetikasi kafedrası, katta o'qituvchi
nasretdinovaferuza3@gmail.*

*Yo'ldoshova Muxayyo Olimjon qizi
Fargona politexnika institute Elektr
energetikasi kafedrası, assistenti*

Muxayyoabduraxmonova292@gmail.com

*Mahamadkarimov Jasur Iboixim o'g'li
Farg'ona politexnika instituti, IV bosqich
talabasi.*

*Odilov Salohiddin Sirojiddin o'g'li
Farg'ona politexnika instituti, IV bosqich
talabasi.*

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada korxonani loyihalash bilan bir qatorda iqtisodiy, texnik va tashkiliy masalalari va Ushbu masalalar bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lib, har bir texnik yechim iqtisodiy jihatdan asoslangan holda, aniq bir tashkiliy shaklda amalda oshirilishi kerakligi haqida totalib o'tilgan. Sanoat korxonalarining energetik xo'jaligi samaradorligini oshirishning asosiy masalalari, bu: texnologik jarayonlarni takomillashtirish, uskunalarini ishlatish sifatini yaxshilash, va energotejamkor bo'lgan yoritish manbalariga almashtirish masalalari ko'rilgan

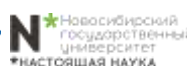
KA'LITSO'ZLARI: *texnologik jarayon, yoritish energiya manbalari, loyihalash, energiya elektron tizim, tabiiy yoritish, lyuks.*

Sanoat korxonasi murakkab tuzilma bo'lib, uning ish faoliyati ishlab chiqarilayotgan mahsulot konstruksiyasining murakkabligi va xilma-xilligi, ushbu mahsulotni tayyorlash uchun texnologik jarayonning tavsifi hamda mahsulotni ishlab chiqarish hajmiga bog'liqdir.

Korxonani loyihalash bilan bir qatorda iqtisodiy, texnik va tashkiliy masalalar ham ishlab chiqiladi. Ushbu masalalar bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lib, har bir texnik yechim iqtisodiy jihatdan asoslangan holda, aniq bir tashkiliy shaklda amalda oshirilishi kerak.

Mexanika-yig'uv ishlab chiqarishiga texnik xizmat ko'rsatish va ta'mirlash tizimi quyidagilarni ishga yaroqliligini ta'minlanishi kerak: texnologik va ko'tarish-tashish jihozlarni va boshqa texnik vositalarni ta'mirlash, qirindilarni chiqarib tashlash va qayta ishlash, ish o'rinlarini sovituvchi suyuqliklar, elektro-energiya, qisilgan havo bilan ta'minlash, zarur mikroklmatni yaratish hamda sex havosining tozaligini ta'minlash va ruxsat etilgan yoritilganlikni ta'minlash. Bitta binoda bir nechta mexanik va mexanika-yig'uv sexlarining joylashishi yuqoridagi xizmatlarni shu bino miqyosida markazlashgan holda tuzish imkonini beradi. Bu material va ish xarajatini kamaytiradi. Ta'mirlash xizmatining asosiy vazifalariga mavjud jihozlarni nazorat qilish, ularning rejali-ogohlantirish ta'mirini o'tkazish, modernizatsiyalash va standart bo'lmagan jihozlarni tayyorlash kabilar kiradi. Ko'rsatilgan ishlarni korxonaning ta'mirlashmexanika sexi, shuningdek binodagi (sexdagi) ta'mirlash bazasi hamda elektr jihozlari va elektron tizimlarni ta'mirlash bo'limi bajaradi. Korxonaning ta'mirlash-mexanika sexi standart bo'lmagan jihozlarni va ehtiyot qismlarni tayyorlaydi. Dastgohlar soni 600 tagacha bo'lgan korxonalarda dastgohlarni ta'mirlashni tashkil qilishning markazlashgan usuli goilaniladi, ya'ni barcha ta'mirlash ishlari ta'mirlash-mexanika sexida bajariladi, sex mexanika xizmati bo'limi jihozlarga ta'mirlararo xizmat giladi. Dastgohlar soni 600 dan 800 tagacha bo'lgan korxonalarda ta'mirlash ishlarini tashkil qilishning aralash shakli qo'llaniladi. Bunda, kapital ta'mirlash ishlari ta'mirlash — mexanika sexida bajariladi, ta'mirlashning qolgan turlari esa sexdagi bazada bajariladi.[4]

Loyiha tarkibi va uni bajarish uchun topshiriqlar Sex loyahasini belgilangan muddatda muvaffaqiyatli bajarish uchun loyihani ishlab chiqish kalendar rejasi tuzib olish zarur boiadi. Buning uchun loyihalashning barcha ishlarini qismlarga bo'lib olinadi. Ushbu qismlarning

ayrimlari hisob ishlaridan kelib chiqqan holda ma'lum bir ketma-ketlikda bajariladi, bir vaqtda bajarilishi mumkin bo'lgan ayrim qismlari esa boshqa qismlar bilan parallel ravishda ishlab chiqiladi. Mexanika va yig'uv sexi loyihasi tarkibining asosiy qismlari quyidagilardan iborat bo'ladi:[5]

1. Loyihalash uchun topshiriq va sexning ishlab chiqarish dasturi.
2. Loyihaning hisoblari bilan birgalikdagi texnologik va, konstruktorlik qismi.
3. Loyihaning hisob qismi (jihozlar, texnologik ta'minot, ishchilar tarkibi, maydonlar hisobi).
4. Jihozlarni joylashish rejasi va sexning umumiy kompanovkasi.
5. Loyihaning energetik, sanitar-texnik va boshqa maxsus qismlarini loyihalash uchun topshiriq.
6. Ishlab chiqarishni tashkil qilish va sexni boshqarish masalalari.
7. Mehnat va yong'in xavfsizligi masalalari.
8. Loyihaning iqtisodiy qismi.
9. Loyihaning hisob-tushuntiruv qismi..

Mehnat qilishning qulay sharoitlarini yaratish va tutib turish ko'p tomonlama ishchining o'ziga va uning u yoki bu operatsiyalarini to'g'ri va maqsadli amalga oshira olishiga, ish o'zini tashkil qila olishiga, toza tuta bilishiga, jihozlarni to'g'ri qo'llay olishiga bog'liq bo'ladi.[1]

Ishlab chiqarish muhitini 3 xil usulda yoritish mumkin: *tabiiy* yorug'lik (tashqaridan yorug' tushib turadigan tuynuklar orqali), sun'iy yorug'lik manbalari va aralash usullari. Tabiiy yoritilish absolut kattalik bilan m'e'yordanmaydi, S u n'iy yoritish m'e'yorlari ish o'zini uchun ma'lum yorug'lik darajasini ko'zda tutadi. Maxsus o'lchov birligi lyuks. Yoritish usullaridan qat'iy nazar yorug'lik darajasini quyidagi parametrlar belgilaydi:

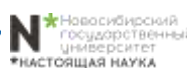
- ko'rish ishi aniqligi - eng yuqori, juda yuqori, o'rtacha va h.k.;
- ilg'ab olish obyektining eng kichik o'lchami — 0,15 dan 5 mm gacha;
- ko'rish ishi razryadi — 1 tadan 9 tagacha;
- fonli ilg'ash obyektining kontrasti kichik, o'rtacha, katta;
- fon tavsifi — qora, o'rtacha, yorug' (ochiq).

Yuqoridagi parametrlarning aniq bir kombinatsiyasiga muvofiq yorug'lik 100 dan 1500 gacha va undan ortiq lyuks belgilanadi. Tabiiy yorug'lik o'zining yoritish ahamiyatidan tashqari odamning tashqi muhit bilan ko'rish orqali bog'lanishdagi muhim omildir. Ishlab chiqarish qonuniyatlarida ishlab chiqarish binolarini tabiiy yorug'lik bilan yoritish ko'zda tutilgan. Ayrim texnologik imkoniyatlar va yo'l qo'yiladigan holatlar bundan mustasno. Ratsional tabiiy yoritishda ishchi yuzalar va detallarning soya tushirmaydigan maqbul holatda joylashtirish ko'zda tutilishi lozim. Tabiiy yorug'liklardagi kabi effekt umumiy sun'iy yoritish hisobiga yaratilishi ham mumkin bo'ladi. Umumiy yoritishning bir m'e'yorda tagsimlanishi yorug'likning shiftdan va devorlarning yuqori qismlaridan qaytish hisobiga yaxshilanadi.

Elektr energetika, energiya tejashning katta potensialiga ega bo'lgan holda, respublika iqtisodiyotini rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston elektr energetika sohasining ishlash samaradorligining pasayishining hozirda mavjud bo'lgan tendensiyasi elektr energetika jihozlarini moddiy-texnik va moliyaviy ta'minotining keskin 22 yomonlashuvi tufayli, asbob va uskunalarni buzilishdan saqlash va ta'mirlash choralari sifatining pastligi va uning eskirishidan, bu jihozlarning energetik va iqtisodiy ko'rsatkichlarini sezilarli darajada yomonlashuvi tufaylidir.

Sanoat korxonalarining energetik xo'jaligi samaradorligini oshirishning asosiy masalalari, bu: texnologik jarayonlarni takomillashtirish, uskunalarni ishlatish sifatini yaxshilash, birlamchi yoqilg'i va boshqa energetik resurslarning sarfini minimalga keltirish, berilgan sanoat mahsuloti sonini, ishlab – chiqarishda xizmat ko'rsatayotgan ishchi-xizmatchilar sonini va kapital qo'yilmalarini qisqartirish, energiya manbalari quvvatini oshirishdan iborat[1,2].

Xozirgi dunyoda ishlab-chiqarilayotgan energiyaning 40% va barcha energiya resurslarining 37% uy-joy va jamoat binolarida ishlatiladi. Binolar energiya iste'molining sezilarli ulushini (40-60%) yoritish tashkil etadi. Bu maqsadlarga bo'lgan elektr energiya sarfini qisqartirish ikkita asosiy yo'l bilan mumkin: – Yoritishning nominal quvvatini pasaytirish; – Yoritgichlardan

foydalanish vaqtini kamaytirish. Yoritishning nominal (oʻrnatilgan) quvvatini pasaytirish birinchi navbatda, kichik energiya isteʼmoli bilan kerakli oqimni beruvchi samaraliroq yorugʻlik manbalariga oʻtishni bildiradi. Bunday manbalar kompakt lyuminessentli lampalar boʻlishi mumkin. Jamoat binolarida eng samarador yoritgichlarni qoʻllash mumkin. Yoritgichlardan foydalanish vaqtni kamaytirish yoritish qurilmalarini zamonaviy boshqarish tuzilmalarini, rostlash va nazorat qilishni tatbiq etish bilan erishiladi. Rostlanuvchi lyuminessentli yoritgichlarni qoʻllash ularni pasaytirilgan (nominalgacha nisbatan) quvvatlarda ishlatish imkonini beradi. Bu shuni koʻrsatadiki, yoritishning oʻzgarmas oʻrnatilgan quvvatida, haqiqiy isteʼmol etilayotgan quvvat va energiya isteʼmoli pasayadi.

ADABIYOTLAR ROʻYXATI:

1. К.Р.Аллаев, В.А.Хохлов, Энергосбережение – путь к повышению энергоэффективности насосных станций.// Проблемы энерго- и ресурсосбережения, – Т.: ТашГТУ, 2006, №2.
2. Ф.А.Хошимов, Энергосбережение в промышленности, // Проблемы энерго- и ресурсосбережения, – Т.: ТашГТУ, 2009, №3-4.
3. А.Г.Сайдуллоев. Электр энергетика. О збекистон Республикаси Олий ва о рта maxsits ta 'lim vazirligi tomonidan 5310200 "Elektr energetika" yoʻnalishlari bakalavr talabalari uchun oʻquv qoʻllanma sifatida tavsiya etilgan. TOSHKENT TAFAKKUR, 2015. Boʻston.
4. Xalilova F.A., Nasretdinova F.N. The factors accelerating the innovative activity of teachers // ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 11. – №. 4. – С. 1090-1094.
5. Nabievna N. F., Valijonova A. A., Abdulvosievna K. F. Efficiency of using information resources and technology in students research work // ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2020. – Т. 10. – С. 1680-1684.

